

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право / Хавронюк М. І. – К., 2009. – 12 с.

14. Трубников В. М. Арешт як вид кримінального покарання та особливості його застосування: Монографія / В. М. Трубников, Ю. В. Шинкарьов – Х.: Харків юридичний, 2007. – 288 с.

15. Шиян Д. С. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як вид кримінального покарання: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Шиян Дмитро Сергійович. – Дніпропетровськ, 2008. – 270 с.

СЛОБОДЗЯН А.П.,

здобувач

(Національна академія прокуратури України)

УДК 343.97

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕТЕРМІНАНТ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ

Аналізуються проблеми визначення причин та умов службового підроблення. Досліджується місце службового підроблення в загальній сукупності соціальної патології. Виявляється специфіка злочинної поведінки службової особи.

Ключові слова: службове підроблення, соціальні, економічні, організаційно-управлінські детермінанти, наслідки.

Анализируются проблемы определения причин и условий служебной подделки. Исследуется место служебной подделки в общей совокупности социальной патологии. Выявляется специфика преступного поведения должностного лица.

Ключевые слова: служебная подделка, социальные, экономические, организационно-управленческие детерминанты, последствия.

This paper analyzes the problems of defining causes and conditions of office forgery. Author examines the place of office forgery in the overall set of social pathology. Identification of official's specific criminal conduct.

Key words: official forgery, social, economic, organizational and managerial determinants, effects.

Вступ. Високий рівень службових підроблень в Україні, негативний вплив цього злочину фактично на всі сторони суспільного життя потребує поглибленого вивчення цього явища, його детермінант та простору розповсюдження. Більшість таких чинників пов'язані з труднощами становлення України як незалежної держави та пов'язаних із цим процесом кризових явищ в економічній, соціальній, політичній та культурній сферах життя.

Проблема причин та умов злочинності – одна з найважливіших у кримінології. Вивчення службового підроблення, його змін, загального взаємозв'язку з іншими злочинами – це найскладніша із кримінологічних проблем, до вирішення якої внесли вагомий внесок такі фахівці, як А.С. Бесєдіна, А.І. Долгова, О.Г. Кальман, Н.Ф. Кузнецова, О.А. Мартиненко, Е.Х. Сатерленд та ін. Разом з тим спеціальних досліджень даної проблеми не проводилось.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення системи детермінант, що поширені в Україні. Проаналізувавши наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців у цьому напрямі, для реалізації мети були поставлені наступні наукові завдання:

- вивчення комплексу соціальних явищ, що породжують злочинність;
- аналіз основних причин і умови поширення службового підроблення в Україні, які призводять до низької професійної етики службовців;
- специфіка причинного зв'язку між соціальними, економічними та організаційно-управлінськими детермінантами службового підроблення.

Результати дослідження. Перш ніж розпочати висвітлення однієї зі складних та за своєю сутністю центральних питань кримінологічної науки про детермінанти службового підроблення, слід зазначити, що систему даного кримінологічного знання у філософському розумінні охоплює загальна обумовленість явищ, оскільки причина і наслідок є лише частинка всесвітнього зв'язку. Специфіка причинного зв'язку полягає саме в генетичному породженні причиною наслідку. Безпричинних явищ не буває [1]. Перекладаючи на кримінологічну мову, під причиною розуміється явище (чи сукупність явищ), яке породжує, виробляє інше явище, що розглядається як наслідок. У сфері суспільних відносин від причини до наслідку переноситься інформація

або психофізична енергія. Взаємодія «причина – наслідок» залежить від умов, тобто сукупності обставин, які утворюють як би середовище для злочину, супроводжують його, забезпечуючи його розвиток [2, с. 31].

Разом з тим не можна обмежуватися лише вказівкою на причини. Важливі й умови. Умова – це те, що саме по собі не породжує злочинність чи злочин, але впливає на процеси її породження, бере участь у детермінації злочинності [3, с. 236].

Вивчення фактичної картини службового підроблення і його розвитку варто розпочати з *соціальних детермінантів*, оскільки це дозволить визначити причини та умови, які обумовлюють граничні основи скоєння цього злочину. Дослідження також потребують недоліки правового регулювання обігу носіїв інформації, особисті, моральні і психологічні якості осіб, що вчинили злочин, наявність дефектів професійної етики службовців, інші детермінанти.

Зокрема, різноманітність сторін життєдіяльності службової особи дозволить виробити цілісні знання про особу як суб'єкта соціальної діяльності. З цього погляду, для розкриття сутності особи, що вчинила службове підроблення, необхідно дослідити її соціальний зв'язок як зміст відносин, що визначається суспільно значущою діяльністю, у якому вона виникла, а також розкрити її сутність та процес обумовлення службового підроблення. У той же час для визначення соціальних детермінант необхідно виходити, насамперед, з аналізу безпосередньої дійсності та способів скоєння службового підроблення. Такий підхід дозволить розкрити як зв'язок службової особи з причинами, що обумовлюють скоєння цього злочину, так і його специфіку. Тому вихідною посилкою дослідження соціальних детермінант, розкриття їх сутності є визначення сутності самої життєдіяльності службової особи, того загального, що поєднує її з суспільством і що складає найзагальнішу основу її існування.

Е.Х. Сатерленд – автор теорії «диференціальної асоціації», в основі якої лежить положення про те, що злочинність є результатом різноманітних диференційованих зв'язків і контактів, навчання особистості протиправної поведінки в соціальних мікрогрупах (у сім'ї, на вулиці, у трудових колективах тощо). Його ідея «поганої компанії» добре пояснювала, чому в причинах та умовах злочинної поведінки вирішальну роль відіграє наслідування, злочинне навчання, сприйняття індивідом у соціального середовища, в якому він перебував, кримінально забарвлених знань, умінь, звичок. Він підкреслював: «Злочин є симптомом соціальної дезорганізації і може бути усунутий в результаті змін у сфері соціальної організації» [4].

Отже, соціальні детермінанти постійно змінюються, а значить, диктують умови, в яких службова особа повинна вирішувати прийняти те чи інше рішення.

Суспільство становить особливу надіндивідуальну реальність, яка поєднує людей в єдине ціле і встановлює між ними солідарність особливого роду, а тому відмінна від звичайної механічної суми індивідів. Об'єднуючись у групи, люди відразу починають підпорядковуватися правилам і нормам, які, зокрема, Еміль Дюркгейм назвав «колективною свідомістю». Ця особлива соціальна реальність диктує свої установки кожному індивіду в вигляді суспільних очікувань, вимог та принципів моралі. Соціальні явища, які породжені колективними діями індивідів і через це є якісно відмінними від того, що відбувається на рівні індивідуальної свідомості, Еміль Дюркгейм назвав «соціальними фактами» [5].

Сучасна дослідниця діяльності людини І.В. Андреева вважає, що система детермінант соціальної поведінки особистості складається з трьох ієрархічних рівнів: спосіб життя – загальні детермінанти – приватні детермінанти. Спосіб життя як інтегративна детермінанта охоплює всі сфери життя суспільства, відповідає певному етапу історичного розвитку і поширюється на конкретному соціальному просторі. Він включає в себе всю цілісність життєдіяльності самої особистості: усталені норми індивідуального життя та діяльності, які характеризують особливості її поведінки, спілкування, моральний зв'язок між способом дій і мислення. У цьому значенні спосіб життя – це інтеграційна детермінанта, в якій імпліцитно представлена сукупність всіх основних факторів соціальної обумовленості поведінки суб'єкта [6].

Основні структурні компоненти способу життя виступають в якості загальних детермінант соціальної поведінки особистості: матеріальні умови, суспільні відносини, рівень розвитку і стан суспільної свідомості, нормативно-правова регуляція. Кожна із загальних детермінант включає комплекс приватних, які безпосередньо визначають поведінку особистості.

Отже, службова особа, розвиваючись в соціумі, постійно змінюється, матеріальні та духовні потреби формують її інтереси та цілі, що призводить до певних рішень та дій.

Наступною детермінуючою ознакою службових підроблень є недоліки правового регулювання публічно-службових відносин, як один із визначальних факторів криміногенного розвитку службових осіб, що схильні до скоєння службового підроблення.

До них необхідно віднести, насамперед, недосконалість нормативно-правової бази, яка не забезпечує ефективної протидії службовим підробленням, зберігає їх надмірну латентність, не сприяє чіткому контролю за діяльністю службовців та надійному правовому захисту громадян від свавілля службових осіб. Як наслідок, неналежне забезпечення реалізації у діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших інститутів держави та суспільства принципів верховенства права та законності призводить до зниження правосвідомості службових осіб.

Право виступає як феномен соціокультурного світу, тобто світу значень, цінностей, символічних форм, світу значущого для людини буття. Воно виступає як частина свідомості, особливий погляд на світ, його проблеми та протиріччя, специфічний спосіб сприйняття і конструювання, інтерпретації себе та інших, схематизм мислення [7].

Деформованість правосвідомості службових осіб може виражатись як в правовій неграмотності, так і в свідомо неправильному відношенні до норм права та їх виконанні. Причиною цього є відсутність в прийнятих законах і підзаконних актах чіткого порядку складання та захисту службових документів, які регулюють як діяльність суб'єктів господарювання, так і діяльність правоохоронних і контролюючих органів. Правові норми, що регулюють службові відносини, іноді не відповідають завданням соціально-економічного та організаційно-управлінського розвитку суспільства та держави, мають великий зворотний вплив на криміногенну ситуацію. З кримінологічної точки зору, це має вирішальне значення у поясненні правових факторів детермінації службових підроблень. Нормативно-правові акти, що приймалися за роки незалежності й були спрямовані на регулювання ринкових економічних відносин, здебільшого мали декларативний, абстрактний характер і не ставили надійних перепон на шляху зростання службових підроблень. Значна кількість нормативно-правових актів, прийнятих за часів радянського союзу, діє й сьогодні, створюючи суперечливість, внутрішню неузгодженість, безсистемність, неврегульованість механізму їх реалізації.

До цього часу жоден закон не містить вичерпного переліку чи будь-яких посилань на інструкції, які б містили вичерпний перелік документів, засвідчення вірності копій з яких забороняється. Частково засвідчення розглядаються Главою 7 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [8], а також Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок видачі і засвідчення підприємствами, установами й організаціями копій документів, що стосуються прав громадян» [9], яким визначено перелік документів, з яких вірність копій не засвідчується: «Забороняється засвідчення вірності копій паспорта, документів, які його замінюють, партійного, профспілкового, комсомольського, військового квитків, депутатського посвідчення, службових посвідчень, а також інших документів, знімання копій з яких не допускається. Не підлягають засвідченню копії з документів, які мають невиразний текст, підчистки, приписки та інші незастережені виправлення.» Відповідно, вказані норми містять лише поверхові вказівки та заборони.

І навіть якщо документ має певний нормативно-закріпленний зразок: кадровий бланк, бланк трудової книжки, диплом, наказ – за допомогою засобів обчислювальної техніки, програмного забезпечення та периферійного обладнання (сканери, принтери, включаючи кольорові) цілком можливо на високому рівні підробити усі його реквізити, у тому числі герб або товарний знак, підібрати потрібний шрифт тексту документа, підробити підпис або відбиток печатки, виготовити підроблене кліше печатки або штампа.

Як наголошує О.В. Говорухін, «будь-якому співробітникові організації, що працює з документами, необхідно знати основні ознаки та способи їх підробки для своєчасного виявлення порушень» [10, с. 4]. Відповідно, службова особа, наділена правом вчиняти службові юридичні значимі дії, повинна вміти відрізнити підробку від справжнього документа, для чого повинна знати відповідні законодавчі та нормативні акти. Вочевидь, зробити це досить складно, якщо не існує єдиної нормативно встановленої форми документа, або його реквізити не захищені належним чином, і відрізнити підробку від оригіналу можуть тільки в спеціальній лабораторії. Разом з тим існують випадки, коли службова особа підписує службовий документ, до якого внесено завідомо неправдиві відомості, і не вбачає своєї вини, оскільки не складала його. Так, начальником КВЖРЕП № 6 у м. Житомирі була підписана довідка про склад сім'ї наймача ізольованої квартири та займані ним приміщення. Водночас квартира не належала до Державного житлового фонду, не підлягала приватизації, так як на неї було набуто право власності Державним ощадним банком України. Начальник КВЖРЕП № 6, діючи з прямим умислом, завірив своїм підписом та печаткою і видав таку довідку. В судовому засіданні начальник КВЖРЕП № 6 заявив, що не вбачає своєї вини, оскільки він не видавав довідку, а лише завірив її своїм підписом та поставив печатку [11]. Отже, особа, перш за все, повинна розуміти, що, незалежно від того, створений нею документ чи погоджений, вона несе за це відповідальність, а від відповідної позиції особи залежить належне функціонування організації чи підприємства.

Під час виконання службових обов'язків особа повинна володіти не лише професійними знаннями і бути законослухняною, але й бути психологічно налаштованою на здійснення активної поведінки, не «бланкетного» зразка, а на якісне виконання своїх обов'язків та організацію діяльності підлеглих їй осіб.

У цьому контексті право постає як певна соціальна форма, здійснення якої в суспільному житті забезпечує можливість дисциплінування поведінки службових осіб.

Таким чином, правосвідомість службової особи можна визначити як обумовлену специфікою соціальної ролі та правової діяльності соціально сформовану систему правових ідей, поглядів, ціннісних орієнтацій, що визначають спосіб життя та мотиви поведінки в службовому середовищі.

Вихідним імпульсом діяльності службової особи є її потреби. З огляду на важливість розкриття специфіки потреби, а також з огляду на відсутність спільності поглядів на потребу серед її дослідників, варто зупинитись на цьому питанні.

В конкретній організації у службових осіб мета діяльності може бути єдиною. Наприклад: службові особи відділу державної виконавчої служби, працюючи з дотриманням законодавства про державну службу, про виконавче провадження, та посадових інструкцій і інших нормативно-правових актів, виконують свої службові обов'язки з метою захисту законних прав та інтересів відповідного органу державної влади. Разом з тим окремі службові особи мають потреби та інтереси, які можуть різко відрізнятися від переважної більшості осіб. Так, перебуваючи на посаді головного державного виконавця ВДВС Полтавського районного управління юстиції, зловживаючи своїм службовим становищем та використовуючи його, переслідуючи особисті інтереси, пов'язані зі створенням штучних показників у роботі та з метою приховування недоліків у ній, ОСОБА_2 надала усну вказівку невістановленим у ході досудового слідства особам на складання та внесення до офіційного документу, а саме акту державного виконавця недостовірних відомостей про відсутність майна у боржника, долучивши вказаний акт до виконавчого провадження № 26674621, хоча останній мав заробіток і можливість відшкодувати завдані збитки. На підставі акту про відсутність майна у боржника ОСОБА_2 винесла постанову про повернення виконавчого документа стягувачеві, який залишився невиконаним. Внаслідок зазначених неправомірних дій ОСОБОЮ_2 завдано істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам Полтавського РЦЗ, що виразилась у підриві авторитету органу державної влади в особі ВДВС Полтавського РУЮ та у не стягненні на користь Полтавського РЦЗ 10747,58 грн. боргу. Подібні дії нею вчинялись неодноразово до 24 січня 2012 року. У суді наведено 24 епізоди [12].

Такі інтереси та потреби службової особи можна назвати деформованими, оскільки, порушивши один раз рівновагу між законними вимогами і своєю діяльністю, особа не забачала усвідомити завдану шкоду, натомість умисно підірвала авторитет органу, в якому працювала, чим нанесла істотної шкоди державним інтересам шляхом вчинення службового підроблення, тобто внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей. А за таких обставин не зовсім зрозумілим є щире каяття та позитивна характеристика такої службової особи, оскільки вона, протягом певного часу скоюючи підробку, не знайшла мотивів для того, щоб не вчиняти цей злочин.

Водночас важливо наголосити, що втрата моральних засад не відбувається в одиничному випадку, а, як правило, притаманна певній кількості осіб, які сприяють чи не застосовують перешкод для підробки, що, як наслідок, призводить до деморалізації службових осіб та девальвації їх моральних цінностей.

Коли суспільство впливає на індивіда сильніше, ніж індивід на суспільство, починається деградація культури, оскільки в цьому випадку неминуче зменшується вирішальна величина духовні та моральні здібності людини. Відбувається деморалізація суспільства, воно стає нездатним розуміти і вирішувати проблеми, що виникають перед ним [13].

Звичайно, не можна заперечувати, що службова особа, тісно пов'язана, перш за все, службовими стосунками з колективом, в той же час не можна заперечувати, що при виконанні своїх службових обов'язків особа іноді на перше місце ставить свої духовні переконання чи матеріальний добробут (потреби), і лише за ними слідує інтереси підприємства, організації, суспільства та держави. А вплив потреби на поведінку службової особи відбувається тоді, коли вона незадоволена. На думку А.І. Долгової, незадоволені потреби надають серйозний регулятивний вплив на поведінку людини, активізуючи її поведінку на рефлекторному рівні (пошуковий, орієнтувальний рефлекс) та на рівні усвідомленої і несвідомої діяльності [14, с. 336].

Отже, культуру створює сама службова особа під час виконання своїх обов'язків. А матеріальний та духовний прогрес службової особи визначає її як індивіда серед окремих спільнот.

Висновки. Таким чином, доходимо висновку, що вчинення службового підроблення характеризує особу як антисуспільну, але не розкриває при цьому її повного змісту. Вивчення проблеми про причини і умови, що спонукали злочинця до вчинення цього злочину, потребує дослідження питань, які логічно взаємопов'язані: службова особа та середовище, в якому вона працює; роль службової особи у підробленні; засоби впливу для запобігання підробці.

Відповідно, детермінуючими ознаками службового підроблення вважаємо відсутність усвідомлення службовою особою, що належне відношення до виконання своїх обов'язків є пріоритетною складовою її діяльності. Однак за відсутності механізмів впливу правових норм на поведінку службової особи роль правосвідомості в процесі вибору особистістю соціальної моделі поведінки знижується впливом правової культури відповідної соціальної групи на правосвідомість і поведінку службової особи.

Отже, детермінанти злочинів, пов'язаних зі службовими підробленнями, є похідними від загальних причин злочинності у нашій країні та взаємопов'язані з соціальними, економічними, організаційно-управлінськими, політичними, правовими та морально-психологічними процесами в Україні. Постійне дослідження причин злочинів, пов'язаних з службовим підробленням, має важливе значення не тільки для глибокого пізнання об'єктивних джерел відповідного кримінального явища, а й для розроблення запобіжних заходів протидії цьому злочину.

Список використаних джерел:

1. Філософія : Навчальний посібник / Осічнюк Ю.В. – К.: Кондор, 2003. – 464 с.
2. Хохряков Г.Ф. Криминология: Учебник / Отв. Ред. В.Н. Кудрявцев. – М.: Юристь, 2002. – 511 с.

3. Криминология: Учебник для вузов / Под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2005. – 912 с.
4. Sutherland E.H. White Collar Crime [Електронний ресурс] Edwin H. Sutherland. – New York: The Dryden Press, 1949. – 272 p. – Режим доступу до підр.: <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3914431;view=1up;seq=11>
5. Танчин І.З. Соціологія [Електронний ресурс] навч. посіб. / І.З. Танчин. – 3-є вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2008. – 351 с. – Режим доступу до підр.: http://pidruchniki.ws/17810409/sotsiologiya/sotsiologiya_-_tanchin_i3
6. Андреева И.В. Правосознание в системе детерминант социального поведения личности. [Електронний ресурс] Автореф. на дис. к.ф.н. 09.00.11. Саранск, 2006. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/pravosoznanie-v-sisteme-determinant-sotsialnogo-povedeniya-lichnosti>
7. Там само.
8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [Електронний ресурс] наказ МЮУ від 22.02.2012 № 296/5 зареєстрований в МЮУ 22.02.2012 за № 282/20595. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
9. Про порядок видачі і засвідчення підприємствами, установами й організаціями копій документів, що стосуються прав громадян [Електронний ресурс] Указ Президії Верховної Ради СРСР від 4.08.1983 № 9779-X. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v9779400-83>
10. Говорухин О.В. Подделка документов, как ее распознать? // Кадровик. Кадровое делопроизводство. – 2008. – № 5. – С.4-9.
11. Справа №1-57/12, Категорія 61, 1/604/1222/12 від 03.01.2013 року [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28649349>
12. Справа № 1622/15134/2012 від 11.01.2013 року [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28555924>
13. Швейцер А. «Культура и этика» [Електронний ресурс] Перевод Н.А.Захарченко и Г.В.Колшанского. Общая редакция и предисловие проф. В.А.Карпушина. М., «Прогресс», 1973. – Режим доступу: <http://psylib.ukrweb.net/books/shvei01/>
14. Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник / Дашков Г.В., Долгова А.И., Карпец И.И., Кудрявцев В.Н., и др.; под ред.: Карпец И.И., Коробейников Б.В., Кудрявцев В.Н. – М.: Юрид. лит., 1985. – 416 с.

ТИМОЩУК Ю. С.,
студентка юридичного факультету
(Київський національний
університет імені Тараса Шевченка)

УДК 343.37

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 227 КК УКРАЇНИ «УМИСНЕ ВВЕДЕННЯ В ОБІГ НА РИНКУ УКРАЇНИ (ВИПУСК НА РИНОК УКРАЇНИ) НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ»

Стаття присвячена висвітленню проблеми визначення предмету умисного введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Проаналізовано та подано визначення небезпечної продукції як предмету злочину, передбаченого ст. 227 КК України. Проаналізовано критерії визнання продукції небезпечною, умови введення її на ринок України.

Ключові слова: предмет злочину, продукція, небезпечна продукція, безпека продукції.

Статья посвящена рассмотрению проблемы определения предмета умышленного введения в оборот на рынке Украины (выпуск на рынок Украины) небезопасной продукции. Проанализировано и подано определение небезопасной продукции как предмета преступления, предусмотренного ст. 227 УК Украины. Проанализированы критерии признания продукции опасной и условия введения ее на рынок Украины.

Ключевые слова: предмет преступления, продукция, опасная продукция, безопасность продукции.

The article is devoted to the problem of determining object intentional introduction into circulation in Ukraine (placing on the market of Ukraine) dangerous products. Analyzes and defines dangerous goods as the subject of a crime under Art. 227 of the Criminal Code of Ukraine. Analyzed the recognition criteria and conditions unsafe products entering the market of Ukraine.

Key words: object offense, products, dangerous products, safety products.

